

Voor het vertrek

Weg wilde hij. Weg uit de duisternis. Weg van het steenkool en het stof, de honger, de tyfus en de dood. Weg van de angsten ook, de twijfels, de zoveelste mislukking in zijn nog jonge leven.

Weg. Gewoonweg weg.

Hij stak een nieuwe sigaret op, schoot de voddenkleren die hij al maanden droeg aan het ingevallen, vermoeide lijf, de broek die geen broek meer was, maar een jutezak vol gaten, de met vuil bedekte jas, de pet met rafels, de schoenen die nauwelijks nog zolen hadden, en hij maakte zich op voor zijn vertrek naar de enige man die hem nu kon helpen: Abraham van der Waeyen Pieterszen.

Zesentwintig was Vincent van Gogh en zijn droom om net als zijn vader aan de slag te gaan als dominee was zojuist aan diggelen geslagen. Na een halfjaar was zijn avontuur in de Borinage alweer voorbij. De mijnstreek rond de Zuid-Belgische stad

Bergen spuwde hem uit, zoals de cokesfabrieken in Wasmes, Colfontaine en Pâturages, de dorpjes waar Van Gogh de voorgaande maanden zijn christelijke idealen in de praktijk had proberen te brengen, onafgebroken wolken van gas en rook uitspuwden. Het oordeel had hard geklonken: 'Mijnheer Vincent van Gogh, die zich geroepen voelde om het evangelie te verspreiden in de Borinage, heeft niet de verwachte resultaten geboekt.'

Van Gogh was vol overgave aan zijn zelfgekozen taak als evangelist onder de mijnwerkers begonnen. Hij was op het slagveld van het nog prille kapitalisme aanbeland, bezaaid met hongers, armoede, ziekte en loodzwaar werk in levensgevaarlijke omstandigheden, en aanvankelijk stortte hij zich verwoed op al het lijden. Hij waakte bij tyfuspatiënten, bad om genezing en verzorgde na mijnexplosies gewonde arbeiders: hij scheurde linnen verbanden af en bracht ze met was en olijfolie aan op de verbrande lichaamsdelen.

Maar zijn enthousiasme was snel gekelderd. Hij hongerde zichzelf uit, ging op de grond slapen en kleepte zich almaar sjofeler. Zo wilde hij dichterbij de plaatselijke bevolking komen, de arme, ondervoede protestanten van de Borinage die in hun mufte, donkere arbeidershuisjes te midden van de geiten en konijnen leefden, maar de kloof tussen herder en kudde groeide er alleen maar door. Niet helemaal

verrassend was Van Gogh bij het aanbreken van de zomer van 1879 uit zijn functie als evangelist ontheven. Hij had niet de verwachte resultaten geboekt.

En dus wilde hij weg. Te voet. Hoe anders?

De absint en de hoeren. De cascade van waanaanvallen. De ruzie met Paul Gauguin. Het afgesneden oor. Vandaag kent iedereen de mythe die Van Gogh na zijn dood is geworden. Maar bovenal was hij een wandelende schilder. Of juister, een schilderende wandelaar. Telkens wanneer hij worstelde met zichzelf, of met het leven, trok hij naar buiten, de natuur in. Van zijn kindertijd in Zundert tot vlak voor zijn dood in Auvers-sur-Oise, overal en altijd liep Van Gogh. Voettochten vormen de hartslag van zijn korte leven.

Nu, in zijn donkerste dagen, zou hij naar de Geuzenhoek lopen. Een protestants eiland in het katholieke Vlaanderen, hemelsbreed zestig kilometer ten noorden van de Borinage gelegen, in de Nederlandstalige helft van België. Abraham van der Waeyen Pieterszen, een van de weinige vertrouwensfiguren die hem nog restten, was er pas als dominee aangesteld.

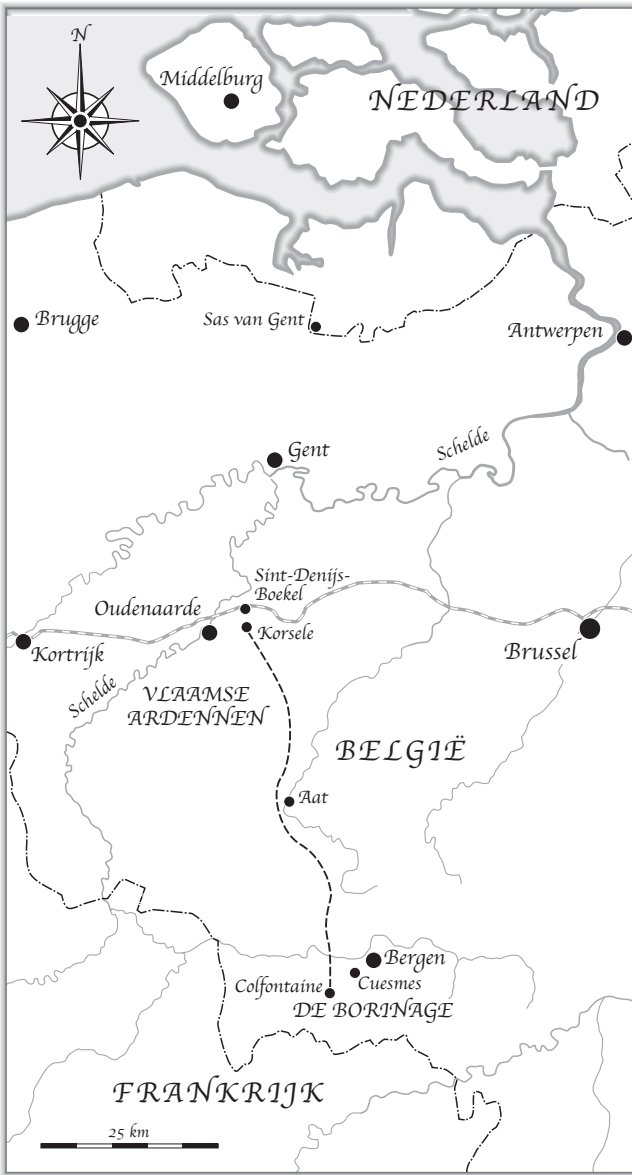
Van Gogh moest en zou hem zien. Geen houden aan.

Het was vrijdag 1 augustus 1879. De zon bedolf de Borinage onder haar warmte. Op Van Goghs door honger en slaapttekort getekende gezicht vermengden zweetparels en steenkoolstof zich tot een vieze,

donkere deklaag. Met zijn rood krullend haar, zijn sproeten en zijn holle gelaat had hij volgens getuigen iets van een geest. Een schim.

En toch moet in die schim een fel vuur hebben gebrand. Drie dagen en twee nachten zou hij onderweg zijn naar de Geuzenhoek. Hij zou in een hooimijt of onder een boom slapen, en overdag zou hij de heuvels van de Vlaamse Ardennen beklimmen – zo sterk was het verlangen om dominee Pieterszen terug te zien.

Met onder zijn arm het enige stuk bagage dat hij tijdens zijn voettocht met zich mee zou torsen, een talisman haast, begon Van Gogh noordwaarts te lopen. Terwijl hij de Borinage verliet, moeten alle mijnwerkers die hem kruisten hetzelfde hebben gedacht: wat zit er in hemelsnaam in de map die deze gehaaste man zo hard tegen zich aandrukt?

1

Hij staat me achter de kerk op te wachten, struis en stevig tussen de grafstenen die als verstrooid op het veld rond de kerk liggen. Onmiddellijk naar het graf, moet hij bij aankomst hebben gedacht. Recht op het doel af. Zodra hij me ziet, steekt hij zijn hand op. Door de pet die hij op zijn lange, wilde krullen heeft geperst oogt hij jonger dan hij is; zijn haar komt als een vers pak stro onder de pet vandaan. De geur van een brandend haardvuur hangt in de lucht. Naast de kerk wacht een koraalrode brievenbus op post; tevergeefs, lijkt het.

Hoe stil is deze plek. Zelfs geen vleugelslag te horen.

Regendruppels vegen het bushaltebord bij de kerk schoon. De halte, weet ik van eerdere bezoeken, draagt de naam TEMPEL. In het boekenruilkastje op de voorgevel van de vierkantshoeve tegenover de kerk leunen boeken over Nederlands-Indië, Drentse pot en 'de Nederlandsche Hanzesteden' tegen elkaar.

Ik twijfel, til het haakje op uit het slot, laat de kast dan toch ongeopend. Ik wil hem niet laten wachten. Het miezert en we hebben een afspraak, snuffelen kan straks altijd nog.

Bijna blindelings ben ik van bij mij thuis hierheen gelopen, het is inmiddels een vast ommetje. Ik kwam langs kerkhoven en Mariakapellen, boerderijen met schuin aflopende regenpijpen op de gevels en dampende mesthopen op het erf, rijen knotwilgen en populieren, weiden vol schapen, koeien, paarden en op het einde zelfs een kudde bizons. Kasseien, aarde, asfalt, de ondergrond veranderde meer dan eens. Hoe verder ik van huis verwijderd was, hoe meer de rust indaalde; de gekende wandelroes. Maar toch trok mijn bestemming aan me, magnetisch haast, anders dan gewoonlijk liep er vandaag een onbestemde kracht, een soort zenuwachtigheid met me mee.

De poort naar de kerk en het omliggende kerkhof staat op een kier. Ik stap erdoor. Twee coniferen met erachter twee linden vormen een dubbele erehaag voor de kerkhofganger. In het gras meldt een bord: PROTESTANTSE KERK, EREDIENST: ZONDAG 10 UUR. Boven de kerkdeur spreidt een marmeren, opengeklapte bijbel zijn wijsheid uit: WY PREDIKEN NIET ONS ZELVEN MAAR CHRISTUS JESUS ONZEN VERLOSSER. Op de toren heeft een windhaan zijn kont naar het noorden gedraaid.

Linksom de kerk voorbij en daar staat hij dan, versteend tussen de graven. Met zijn pet, baard en wan-

delschoenen met gele tinten heeft hij iets weg van een Amerikaanse trucker. Johan Tahon. Beeldend kunstenaar en zo te zien niet de trouwste modevolger.

We begroeten elkaar. Ook al ben ik groter, ik voel me een kopje kleiner dan hem; die indruk maakt Tahon op mensen.

‘Ik ben nerveus,’ zegt hij – hij is er de man niet naar om om de hete brij te draaien. ‘Wat als het niets wordt?’

We zijn in Korsele, in de volksmond ‘de Geuzenhoek’ genoemd, op het enige protestantse kerkhof van Vlaanderen. Hier wonen de laatste ‘geuzen’, de laatste protestanten op het Vlaamse platteland. Twintig, dertig gelovigen, groter is het zelfverklaarde ‘klein kuddeken’ niet meer. In het hart van de Vlaamse Ardennen, de rollende en tuimelende streek rond Oudenaarde, waar het landschap eruitziet alsof een reus het als een accordeon eerst dicht en dan weer open heeft gevouwen, is het gehucht nabij het dorp Sint-Maria-Horebeke zo goed verstopt dat zelfs God het almaar moeilijker vindt.

Meer dan een straat is Korsele niet. De straat loopt zacht op tussen de Molenberg, een kasseihelling bekend van wielervedstrijden als de Ronde van Vlaanderen, en de kerk van Sint-Maria-Horebeke; al zeggen de lokale protestanten liever Horebeke, op sinten en Maria’s hebben ze het niet zo begrepen.

Doorgaans worden ook de aanpalende straten Rokegem en Vrijsbeke tot de Geuzenhoek gerekend, maar daar wonen nauwelijks nog protestanten.

Niet lang voor zijn dood eind jaren 1970 verwonderde Louis Paul Boon zich al over deze laatste protestantse straat in het katholieke Vlaanderen. 'En kom je in die straat, dan zie je Blommaert, Blommaert, De Jonghe-Blommaert,' zei de auteur van *De Kapellekensbaan* en *Vergeten straat* na zijn bezoek aan de Geuzenhoek. 'Op de huizen staan namen als Het Hof der Geuzen. En ze hebben een dominee. Ze zijn nog altijd calvinisten. En ze hebben een schooltje, een *kerkske* en een begraafplaats.'

Tijdens de voorbereiding van wat zijn laatste boek zou worden, het postuum verschenen *Het Geuzenboek*, was Boon naar de Geuzenhoek getrokken. Hij sprak er met de toenmalige predikant en raakte onder de indruk van de 'huizekens' in de straat, 'zo min of meer Hollands gebouwd'. 'Als je daar zo toekomt, midden in Vlaanderen, vind je er plots de Zeventien Provinciën terug,' zei Boon naderhand. 'Wij leven hier nog altijd verenigd.' Thuisgekomen nam hij van pure opwinding een penseel in de hand. Hij schilderde de straat en de *huizekens* en gaf het doek de titel *Korsele, hier wonen de laatste Geuzen* mee.

Sinds ik in de zomer van 2014 in het naburige dorp Volkegem kwam wonen, raakte ik meer en meer gefascineerd door de geuzen van Korsele. Wat ik over

hen opving, prikkelde mijn verbeelding: de protestanten zouden 'op een eiland' leven, met eigen gewoonten en gebruiken. Een buur beweerde dat ze anders zouden praten en er zelfs anders zouden uitzien, alsof het een vergeten stam diep in het regenwoud betrof.

De namen op de graven op het plaatselijke kerkhof spreken die geruchten in elk geval niet tegen. Bernard Blommaert (1894-1916) ligt er begraven, in hetzelfde graf als Felix Blommaert (1901-1960). Willem Vital Blommaert (1912-2006) rust er ook. Jean-Baptiste Blommaert (1855-1927) en Johanna Catherina Blommaert (1854-1927). Lea Blommaert (1873-1958) zelfs, echtgenote van Petrus Franciscus Blommaert (1873-1946). En niet te vergeten: Oscar Blommaert (1878-1961). Zo te zien is in de Geuzenhoek iedereen familie van elkaar.

Op het kerkhof, het mooiste van het land, ga ik regelmatig rust en stilte tanken. Het is niet meer of minder dan een toevluchtsoord, een eiland buiten deze drukke, snelle, lawaaierige tijd, een vluchtplaats die aan me trekt telkens wanneer mijn hoofd volloopt en mijn lijf me weer eens naar buiten jaagt. Eenmaal in de zerkentuin zakken mijn gedachten als vanzelf af van de wolken en de bomen naar de graven in hun schaduw, de doden onder die graven en mijn eigen dood ergens tussen dit alles in.

Zo kantelde mijn leven: vroeger liep ik de deuren van concertzalen plat, nu struin ik het liefst op be-